

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีภูมิหลังและบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาทางภาษาสืบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภาษาไทยนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของคนในสังคมไทย การสั่งสอนเป็นภูมิปัญญาทางภาษาไทยอย่างหนึ่งที่สะท้อนบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมไทย ดังที่ นิยะดา เหล่าสุนทร (2540, 1) กล่าวว่า การสั่งสอนเป็นการใช้ภาษาในการบังคับให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น การสั่งสอนในระยะแรกเป็นการสั่งสอนด้วยวาจาภายในครอบครัว เมื่อเวลาผ่านไปคำสอนเหล่านี้ได้พัฒนาและแพร่กระจายจนแพร่หลายในสังคม เกิดการจดจำ บันทึก และมีการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ร่วมด้วย จนกลายเป็นวรรณกรรมคำสอนในที่สุด

วรรณกรรมคำสอนจึงเป็นการใช้ภาษาไทยที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสั่งสอน หรือกำหนดพฤติกรรมของผู้คนในสังคม ทั้งนี้คำสอนในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย มักมีเนื้อหาสาระในการอบรมเรื่องศีลธรรมคุณธรรม และจริยธรรม ดังที่ วิพุธ โสภวงศ์ (2545, 1) กล่าวว่า ในสังคมและวัฒนธรรมไทยมักอบรมสั่งสอนกันในเรื่องความดีงาม พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของคนในสังคมให้เกิดระเบียบวินัย และไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน เนื้อหาสาระของวรรณกรรมคำสอนจึงกล่าวถึง คติ แก่คิด และแบบอย่างทางคุณธรรมและจริยธรรม และมีบทบาทสำคัญในการกำหนด กล่อมเกลา และควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ดังนั้นวรรณกรรมคำสอนจึงเป็นภูมิปัญญาทางภาษาไทยที่สำคัญ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่าง ภาษา สังคม วัฒนธรรมไทย และปรากฏคู่สังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วรรณกรรมคำสอนของไทยเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของชาติ และเป็นรากฐานสำคัญของจารีตต่าง ๆ ในสังคมไทย ในอดีตวรรณกรรมคำสอนมีอิทธิพลสูงมาก เห็นได้จากบทบาทในการอบรมสั่งสอนพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นสถาบันสูงสุดในสังคมไทย เช่น ราโชวาทชาดก ฉันทอักษฎา พานร ทศรถสอนพระราม นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมคำสอนสำหรับบุรุษ เช่น สุภาษิตพระร่วง โคลงโลกนิติ สวัสดิรักษาคำกลอน วรรณกรรมคำสอนสำหรับสตรี เช่น กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ พิเภกสอนเบญจกาย สุภาษิตสอนหญิง ตลอดจนวรรณกรรมคำสอนสำหรับเด็ก เช่น เพลงยาวถวายโอวาท สุภาษิตสอนเด็ก ทุกคะสอนบุตร ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมคำสอนเหล่านี้มีลักษณะเด่นคือเนื้อหาคำ

สอนจะเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมบาลี สันสกฤต ด้วย เช่น

“อัษฎางคความร
น่านินิตินาแจง
วรเทพดาแสดง
จำเรณูสวัสดิด้วยดี”

(ฉันทอัษฎาพานร, 388)

ข้อความข้างต้นเป็นตอนท้ายของวรรณกรรมคำสอนเรื่องฉันทอัษฎาพานร ได้รับบุทิมามาของคำสอนในเรื่องว่ามาจากวรรณกรรมนี้ดี นอกจากนี้เนื้อเรื่องยังกล่าวถึง การสอนเรื่องการละเว้นบาป แนะนำการวิสันชา การบำเพ็ญทานบารมี การรู้เท่าทันสังขธรรม ซึ่งล้วนเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งสิ้น วรรณกรรมคำสอนจำนวนมากยังหยิบยกเนื้อความจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เปรียบเทียบหรือนำเสนอหลักคำสอน เช่น

“อย่าดูเยี่ยงกาบที่บาปหนา เห็นกาน้ำดำปลาขึ้นมาได้
กำลังโลกห่อหุ้มไม่เห็นภัย คิดจะใคร่เสพบ้างเหมือนอย่างกัน
ก็บินถลาลงน้ำดำในสระ ไม่พบปะปลาสักตัวก็เต็มกลัน
ผุดขึ้นมาแหงนหงายสาหร่ายพัน ดิ้นหยัน ๆ อยู่ในน้ำจำใจตาย
อย่าคบแขกเข้าไปค้าซื้อผ้าลาย จะต้องตายอยู่เหมือนกาที่ว่าไว้”

(สุภาชิตสอนเด็ก, 20-21)

ข้อความข้างต้นเป็นตัวบทวรรณกรรมคำสอนเรื่องสุภาชิตสอนเด็กที่นำเนื้อความเรื่องกาบกับกาน้ำในอรรถกถาชาดกวิรัชชาดก ลำดับที่ 204 มากล่าวเพื่อเป็นคติคำสอน ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนไทยที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับคำกล่าวของ จันทวรรณ อนันตประยูร (2540, 19-22) ที่กล่าวว่า ลักษณะเนื้อหาของวรรณกรรมคำสอนของไทยคือการยกเอากิเลสของมนุษย์ในแบบต่าง ๆ มากล่าว และให้ข้อคิดเตือนใจไปในตัว มีทั้งการนำนิทานที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือนิทานชาดกเป็นนิทานที่ใช้สอนประชาชน มาดัดแปลงการเล่าให้เข้ากับหลักพุทธศาสนา สอดแทรกความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ กฎแห่งกรรม และแฝงคติคำสอน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน ผู้คนส่วนใหญ่มีความเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังที่ วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ (2549, 54) กล่าวว่า สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ คนไทยมีความเชื่อมั่นและยึดถือหลักธรรมในศาสนาพุทธ เช่น การทำบุญกุศล การมีความเชื่อเรื่องกรรม การเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางการสั่งสอนในสังคมไทย และมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำสอนจนมีลักษณะเด่นด้านเนื้อหา ดังกล่าว

ปัจจุบันสังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น พฤติกรรมของผู้คนเป็นไปตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ความเจริญด้านการคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้สังคมไทยมีลักษณะเป็น “สังคมพหุลักษณะ” (plural societies) กล่าวคือ สังคมไทยปัจจุบันมีประชากรต่างวัฒนธรรม (culturally heterogeneous) อาศัยอยู่ร่วมกัน ประชากรเหล่านี้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมพหุลักษณะที่มีระบบการเมืองและเศรษฐกิจรวมกันเป็นหนึ่งเดียวภายใต้รัฐบาลไทย ทว่าแตกต่างกันในเรื่องอื่น ๆ (นิติ ภาวศรพันธุ์, 2558, 60) ลักษณะทางสังคมเช่นนี้ทำให้กลุ่มคนแต่ละวัฒนธรรมพยายามแยกตัวออกจากกันเชิงสัญลักษณ์อย่างเป็นทางการ (secessionism) รวมถึงการอบรม สั่งสอน ตักเตือน และปลูกฝังค่านิยมบางประการ น่าสนใจว่าบทบาทของวรรณกรรมคำสอนไทยยังคงดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งหรือไม่ และสามารถใช้อำนาจพฤติกรรมของคนในสังคมไทยโดยรวมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเป็นสังคมพหุลักษณะได้อย่างไร

เฮิร์น (Hearn, 2006, 8) อธิบายว่า สังคมพหุลักษณะเป็นสังคมที่ผสมผสานกันระหว่างสังคมเดิมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม กับการอพยพของประชากรที่เข้ามาใหม่ ก่อให้เกิดประชากรต่างชาติพันธุ์และต่างวัฒนธรรมที่แยกกันอยู่เป็นหมู่เหล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนทางศาสนา (a particular religious community) ของประชากร ที่มีพลังในการควบคุมพฤติกรรมของผู้คนตามศาสนาประจำกลุ่ม ในที่นี้เฮิร์นใช้คำว่า (an ineffable, and at times overpowering, coerciveness) ซึ่งหมายถึงอำนาจที่มีพลังเหนือสิ่งอื่น ดังนั้นวรรณกรรมคำสอนของไทยที่เคยเป็นที่รับรู้และมีบทบาทกว้างขวางในสังคมไทยโดยรวม แม้จะมีคติคำสอนใกล้ชิดกับวิถีชีวิตตามบริบทแวดล้อมในสังคมไทย แต่เนื่องจากมีลักษณะเด่นด้านเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทั้งโดยตรง เช่น สอนหลักธรรมตามศาสนาพุทธ หรือโดยอ้อม เช่น อ้างอิง ตัดตอน หรือเชื่อมโยงกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา อาจไม่สามารถใช้ควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีชุมชนทางศาสนาอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานครที่เป็นศูนย์กลางของสังคมพหุลักษณะในประเทศไทย

ในขณะที่เดียวกันชุมชนทางศาสนาอื่น ๆ ที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร ก็พยายามจะใช้กลไกต่าง ๆ ในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในกลุ่มของตน โดยมุ่งสร้างอัตลักษณ์ของตนเองให้เด่นชัด เพื่อให้มีตัวตนในสังคมพหุลักษณะ เกียซ (Geertz, 1963, 109 - 113) กล่าวถึงสภาพการณ์นี้ว่า เป็นเรื่องของ “จิตวิญญาณ” (spiritual) มากกว่าสังคม (sociological) อารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านศาสนาจะมีลักษณะเป็นรากเหง้าดั้งเดิม (primordial Sentiments) มีพลังควบคุมพฤติกรรมของผู้คนอย่างมาก ดังนั้นปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจึงจำเป็นต้องรู้สึกผูกพันกับศาสนาของตน รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนทางศาสนาหนึ่งที่มุ่งสร้างอัตลักษณ์ของตนเองให้เด่นชัดในสังคมพหุลักษณะ เป็นไปตามแนวคิดของ เฮิร์น (Hearn, 2006) และ เกียซ (Geertz, 1963) สอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการมุสลิมในกรุงเทพมหานคร เช่น เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535, 16-17) ที่กล่าวว่า อิสลามมีลักษณะเป็นมากกว่าศาสนาทำให้ชุมชนของชาวมุสลิมมีอัตลักษณ์ที่เด่นชัด กล่าวคืออิสลามเป็นวัฒนธรรมหรือวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของ

มุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตายตั้งแต่ตื่นจนหลับ และอิสลามเป็นมากกว่าศาสนาเพราะมุสลิมไม่สามารถแยกชีวิตตนออกจากอิสลามหรือไม่สามารถรับอิสลามไว้เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของชีวิต หากแต่เป็นทั้งชีวิตหรือเป็นระบอบในการดำเนินชีวิต คำกล่าวของเสาวนีย์ จิตต์หมวดสะท้อนให้เห็นว่าชาวมุสลิมถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางศาสนา (Ethnoreligious Group) เนื่องจากวัฒนธรรมมุสลิมผูกพันแนบแน่นอยู่กับศาสนาอิสลามจนกล่าวได้ว่าเป็นเนื้อเดียวกัน ส่งผลให้คนทั่วไปมองว่าอุดมการณ์แนวปฏิบัติรวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการเป็นมุสลิมและความเป็นมุสลิมยังถูกถ่ายทอดผ่านแบบแผนพฤติกรรมสืบทอดต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนหรือควบคุมความประพฤติของชาวมุสลิมด้วยกัน เนื่องจากศาสนาอิสลามเน้นเรื่องการสั่งสอน ทำให้ชุมชนมุสลิมมีลักษณะเด่นในการอบรมสั่งสอนซึ่งกันและกัน

การสอนในสังคมของชาวมุสลิม เป็นลักษณะเด่นที่สะท้อนถึงความยิ่งใหญ่และสูงส่งของศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมมีหน้าที่สำคัญในการสั่งสอนระหว่างกัน ส่งเสริมให้ชาวมุสลิมกระทำในสิ่งที่ดีและห้ามปรามจากการทำสิ่งชั่วร้ายที่ขัดกับธรรมบัญญัติแห่งอิสลาม หน้าที่อันทรงเกียรตินี้เป็นความรับผิดชอบของมุสลิมทุกคนเนื่องจากอัลลอฮ์ (พระเจ้าสูงสุดในศาสนาอิสลาม) ได้บัญชาเรื่องการสั่งสอนไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์ อัล - กุรอาน ความว่า

“ขอสาบานต่อกาลเวลา แม่แท้มนุษย์ทุกคนนั้นย่อมอยู่ในการขาดทุน เว้นแต่บรรดาผู้ที่ศรัทธาและประกอบภารดีทั้งหลาย และพวกเขาได้สั่งสอนกันในเรื่องของสัจธรรม และสั่งสอนกันในเรื่องของขันติธรรม”

(103: 12)

นอกจากนี้อัลลอฮ์ยังเมตตาบัญชาให้ชาวมุสลิมสั่งสอน ตักเตือน เชิญชวนให้ชนต่างศาสนากระทำความดีตามแนวทางแห่งอิสลาม การสั่งสอนนี้อัลลอฮ์ทรงเน้นให้ใช้ความอ่อนโยนและให้เกียรติ ดังข้อความใน อัล - กุรอาน ความว่า

“จงเชิญชวนสู่แนวทางของพระเจ้าของสุเจ้าด้วยวิหิตปัญญา และการตักเตือนที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาในลักษณะที่ดีที่สุด แท้จริงพระองค์ทรงรู้ดียิ่งถึงบรรดาผู้ที่อยู่ในทางที่ถูกต้อง”

(16: 125)

โองการข้างต้นจะเห็นว่าการสั่งสอนเป็นบัญญัติสำคัญจากอัลลอฮ์ ชาวมุสลิมจึงต้องยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้สังคมมุสลิมยังมีแนวคิดในการรักษาอัตลักษณ์ของการสั่งสอน หรือการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ดังที่ รัตติยา สาและ (2544, 13) กล่าวว่า สังคมมุสลิมจะดำรงอัตลักษณ์ของการสั่งสอน หรือการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามเพื่อความเป็นมุสลิมที่ดี ชาวมุสลิมส่วนหนึ่งมีความกังวลใจระแวงว่าจะต้องสูญเสียเอกลักษณ์ของตน จำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางศาสนา (อิสลาม) หรืออุลาม่าในการให้การศึกษอบรมและสอนวิถีปฏิบัติในชีวิตตั้งแต่แรกเกิด

จนกระทั่งตายทุกชั้นตอน ทั้งนี้เนื่องจากว่าศาสนาและวัฒนธรรมในความหมายของวิถีชีวิตสำหรับมุสลิมแยกออกจากกันไม่ได้ นั่นหมายความว่าวิถีปฏิบัติที่มาจากความเชื่อหรือเจตนาใด ๆ ก็ตามที่ขัดแย้งกับหลักการอิสลามทุกอย่างมุสลิมต้องละเว้น มุสลิมทุกคนมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจและจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องอยู่เสมอ

ดังนั้นจุดมุ่งหมายสูงสุดในวิถีชีวิตมุสลิมทุกคนนั่นก็คือการมุ่งสู่ความเป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ การสอนและคำสอนของศาสนาอิสลามจึงเป็นปัจจัยที่ชักนำให้ชาวมุสลิมประพฤติ และปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดีตามบัญญัติในศาสนาอิสลาม ซึ่งทุกสิ่งที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้จะส่งผลให้ชาวมุสลิมประสบความสำเร็จความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จากความศรัทธาที่เข้มแข็งของพระเจ้าเรื่องการสั่งสอน ความต้องการดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิม และความซบซนของสังคมในกรุงเทพมหานครดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจว่าปัจจุบันชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร มีกระบวนการสั่งสอนโดยใช้วรรณกรรมคำสอนหรือไม่ และวรรณกรรมเหล่านี้จะมีลักษณะเด่นและบทบาทอย่างไร

จากการศึกษาพบว่าสังคมมุสลิมในกรุงเทพมหานครมีกระบวนการสั่งสอนโดยใช้วรรณกรรมคำสอน ซึ่งมีลักษณะเป็นวรรณกรรมร่วมสมัย ได้แก่ “วารสารมุสลิม กทม. นิวส์” เป็นวารสารรายเดือน เรียบเรียงและจัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร ในวารสาร 1 ฉบับ จะมีบทความคำสอนทางศาสนาอิสลาม 4 บทความ เริ่มเผยแพร่ครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557 วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้แนวคิดเชิงการสั่งสอนตามแนวทางของศาสนาอิสลาม ทั้งสอนชาวมุสลิมด้วยกัน และชาวกรุงเทพมหานครที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ด้วย โดยการสอนจะเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตและจิตใจ และเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ในสังคมปัจจุบัน ดังปรากฏในบทบรรณาธิการวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 1 ว่า

“วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ เป็นนวัตกรรมที่องค์กรบริหารกิจการศาสนาอิสลาม คือสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร ได้ริเริ่มจัดทำขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ส่งเสริมการพัฒนาวิสัยทัศน์ ยกระดับคุณภาพชีวิตและกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นแก่ “มวลประชาชน” คนในสังคมปัจจุบัน และต้องการให้เป็นหัวใจในการกระชับสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างประชาคมต่างศาสนิก ต่างวัฒนธรรมจะได้เพิ่มความเข้าใจเข้าถึงพัฒนาให้เป็นรูปธรรมได้มากยิ่งขึ้น ...และเพื่อ “ชี้แนะหรือแนะแนว” การพัฒนาให้แก่อันและกันพร้อม ๆ ไปด้วย สิ่งนี้โดยเนื้อแท้คืองานศาสนาที่ท่านศาสนทูตนบีมุฮัมมัด (ซ. ล.) ได้สอนไว้ว่า ศาสนาคือการเตือนสติชี้แนะซึ่งกันและกัน (นะซีฮะห์)...”

(วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 1, 1)

จากข้อความในบทบรรณาธิการข้างต้น สะท้อนให้เห็นหลักการและเหตุผลในการผลิตวรรณกรรมคำสอนร่วมสมัยวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ใน 2 มิติ ได้แก่มิติทางศาสนา เพื่อสนองภารกิจตามบัญญัติของอัลลอฮ์ที่ให้ผู้ศรัทธามีหน้าที่สั่งสอน แนะนำ ทั้งระหว่างชาวมุสลิมด้วยกัน และระหว่างประชาชนต่างศาสนา มิติที่สองเพื่อกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในสภาพสังคมปัจจุบัน จะเห็นว่าวรรณกรรมคำสอนเป็นกลวิธีทางภาษาในการสั่งสอน อารมณ์อัตลักษณ์ของชุมชนทางศาสนา และเผยแพร่แนวคิดประจำกลุ่มของตนให้แพร่หลายออกไปในขณะเดียวกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ มีลักษณะเด่นและบทบาทสำคัญที่น่าสนใจ เช่น

ลักษณะเด่นด้านเนื้อหา คำสอนที่ปรากฏมีเนื้อหาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คน สะท้อนให้เห็นลักษณะของสังคมกรุงเทพมหานครปัจจุบันได้อย่างชัดเจน แม้ตัวบทจะเป็นวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามแต่พบว่าเนื้อหามุ่งสอนทั้งบุคคลทั่วไปและบุคคลเฉพาะกลุ่ม ดังข้อความตัวอย่างต่อไปนี้

“ประชาชนชาวไทยควรมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเห็นพ้องต้องกันว่าพระราชพิธีบรมราชาภิเษกมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจของพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า และถือเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ของประเทศโดยสมบูรณ์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับของประชาชน เป็นการสร้างความเชื่อมั่น ปึกแผ่น มั่นคง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติด้วย”

(วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 48, 3)

ข้อความคำสอนข้างต้นเป็นคำสอนเรื่องความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เนื้อหาคำสอนมุ่งสอนบุคคลโดยทั่วไป สะท้อนถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย แสดงถึงความผูกพันระหว่างประชาชนชาวไทยกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ปกครองมาโดยตลอด ดังที่วิลาสวงศ์ พงศะบุตร และวุฒิชัย มูลศิลป์ (2549, 7) บรรเทา พาทีจิตร (2549, 3) กล่าวสอดคล้องกันว่าลักษณะสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทยคือ การมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขต่อเนื่องกันมาโดยตลอดไม่ขาดสาย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่เคารพเทิดทูนของประชาชนชาวไทย ทุกพระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์ต่อความมั่นคงของประเทศ และความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนตลอดมา นอกจากนี้ยังปรากฏเนื้อหาที่มุ่งสอนบุคคลเฉพาะกลุ่ม เช่น

“ช่วงปิดภาคเรียนเด็ก ๆ ควรเรียนรู้คำสอนของศาสนาอิสลามให้มากที่สุด เพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิต และฝึกการปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต อาจจะร่วมเข้าค่ายเยาวชนภาคฤดูร้อนที่มัสยิด หรือโรงเรียนศาสนา ค่ายฝึกอ่านอัล-กุรอาน ค่ายผู้นำเยาวชน ฯลฯ

ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เหล่านี้จะทำให้มีทักษะในการใช้ชีวิตที่ดี และมีความบะรอกัต...”

(วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 46, 8)

คำสอนข้างต้นเป็นคำสอนสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม ได้แก่เยาวชนมุสลิม จะเห็นว่าผู้เขียนใช้ข้อความ “ช่วงปิดภาคเรียนเด็ก ๆ ควรเรียนรู้คำสอนของศาสนาอิสลาม” เพื่อระบุชัดเจนว่าเป็นคำสอนสำหรับเยาวชนมุสลิม เนื้อหาสอนเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยชี้ชวนให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของคำสอนในศาสนาอิสลาม ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแนะนำแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของศาสนาอิสลามในกรุงเทพมหานคร รวมถึงผลลัพธ์ที่จะได้จากการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมว่า “จะทำให้มีทักษะในการใช้ชีวิตที่ดี และมีความบะรอกัต (ความเจริญ) ”

จะเห็นว่าเนื้อหาคำสอนในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม ในกรุงเทพมหานครปัจจุบัน ซึ่งเป็นขอบเขตด้านพื้นที่ที่ผู้เขียนต้องการเผยแพร่คำสอน เนื้อหาคำสอนมีความทันสมัย เห็นภาพชัดเจน ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย และเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าคำสอนเหล่านี้ใช้กลวิธีการสอนที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น

“...การได้ตำแหน่งมาโดยการซื้อสิทธิ์ขายเสียงซึ่งถือว่าเป็นสิ่งต้องห้ามที่จะกระทำไม่ได้โดยเด็ดขาด และเป็นบาปใหญ่เพราะท่านรอซูลุลเลาะห์ (ซ.ล.) ได้กล่าวสาปแช่งไว้ดัง หะดีษที่ว่า ท่านรอซูลุลเลาะห์ได้สาปแช่งผู้จ่ายสินบนและผู้รับสินบน และรวมไปถึงผู้ประสานงานในการจ่ายสินบนด้วย และการสาปแช่งนั้นหมายถึงการขอให้ผู้นั้นไม่ได้รับความเมตตาใด ๆ จากอัลลอฮ์ ตอาลา การซื้อสิทธิ์ขายเสียงถือเป็นการติดสินบนชนิดหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสินบนเกิดความลำเอียง และเข้าข้างผู้ที่จ่ายสินบนให้โดยจะไม่ใช้ดุลพินิจใด ๆ ในการตัดสินใจอย่างเป็นธรรม เหล่านี้คือคำสั่งสอน คำเตือน และคำแนะนำของท่านนบี (ซ.ล.) บุคคลทั่วไปที่น้อมรับและปฏิบัติตามเขาจะไม่ได้พบกับความเสียหายในอาคิเราะห์อย่างแน่นอน”

(วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 48, 5)

ข้อความคำสอนข้างต้นผู้เขียนสอนให้ละเว้นการซื้อสิทธิ์ขายเสียง โดยใช้กลวิธีการแสดงผลของการกระทำ ผู้เขียนกล่าวว่าการซื้อสิทธิ์ขายเสียงเป็นบาปใหญ่ ผลของการกระทำนี้คือการถูกท่านนบีมุฮัมมัดสาปแช่งให้ไม่ได้รับความเมตตาจากอัลลอฮ์ ซึ่งสามารถอนุมานได้ว่าไม่ได้รับการอนุมัติให้ได้รับผลบุญใด ๆ รวมถึงไม่ได้รับการตอบแทนในวันพิพากษาด้วย อย่างไรก็ตามผู้เขียนยังแทรกผลของการไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง ซึ่งเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งว่า “บุคคลทั่วไปที่น้อมรับและปฏิบัติตามเขาจะไม่ได้พบกับความเสียหายในอาคิเราะห์อย่างแน่นอน” หมายถึงผู้ที่ไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงจะได้รับ

การตอบแทนผลบุญในวันพิพากษา ซึ่งก็เป็นกลวิธีการสอนโดยกล่าวถึงผลของการทำความดีนั่นเอง การใช้กลวิธีการสอนโดยแสดงผลของการกระทำ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนได้โดยง่าย และเป็นรูปธรรม ผลของการกระทำมีส่วนสำคัญในการโน้มน้าวให้ผู้อ่านปฏิบัติตามคำสอน เพื่อให้ได้รับหรือหลีกเลี่ยงผลของการกระทำที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้การกล่าวถึงผลของการกระทำยังเป็นกลวิธีการสอนที่สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่เนื้อหาคำสอน กล่าวคือเป็นการแสดงถึงเหตุและเชื่อมโยงไปสู่ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ๆ ทำให้คำสอนมีลักษณะของความเป็น “ศาสตร์” ที่พิสูจน์ได้ตามหลักเหตุและผล นอกจากนี้ผู้เขียนยังใช้กลวิธีการสอนที่มีลักษณะของความเป็น “ศิลป์” คือใช้ศิลปะทางภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้อ่านไปพร้อม ๆ กับการสอน เช่น

“การเสพข่าวสารโดยไม่พิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว ไม่ใช่สติปัญญาตรองดูด้วยหลักเหตุผล เสมือนกับการนำปากไปรองรับน้ำดื่ม จากลำคลองโดยไม่ผ่านเครื่องกรองใด ๆ นอกจากจะได้รับน้ำแล้วยังอาจได้รับเชื้อโรคและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ เข้าสู่ร่างกาย อาจเกิดผลเสียได้มากกว่าผลดี”

(วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 52, 2)

ข้อความคำสอนข้างต้นเป็นการสอนเรื่องการใช้วิจารณญาณในการรับข่าวสาร ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบอุปมา เปรียบการรับฟังข่าวสารโดยไม่ใช้วิจารณญาณพิจารณาอย่างรอบคอบ เหมือนกับการดื่มน้ำจากลำคลองโดยไม่ผ่านเครื่องกรองทำความสะอาดก่อน ในที่นี้ผู้เขียนใช้คำว่า “เสมือน” เป็นคำแสดงการเปรียบเทียบ คำสอนนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนอย่างชัดเจน ทั้งยังเกิดอารมณ์ความรู้สึก “รังเกียจ” “ขยะแขยง” หรือรู้สึกถึงอันตรายจากความสกปรกของ “การนำปากไปรองรับน้ำดื่มจากลำคลองโดยไม่ผ่านเครื่องกรองใด ๆ”

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าตัวบทคำสอนในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ มีลักษณะเด่นอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกหลายประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ เป็นวรรณกรรมคำสอนร่วมสมัยที่มีลักษณะเด่น ต่างจากรวรรณกรรมคำสอนทั่วไปทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีในการสอน นอกจากนี้บทบาทของวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ไม่เพียงแต่ควบคุมความประพฤติของผู้คนในสังคมเท่านั้น ยังมีบทบาทสำคัญด้านอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน เช่น

“เมื่อผู้ศรัทธามาเยี่ยมขมมัสยิด เห็นภูมิทัศน์ที่สะอาดสะอ้านก็ จะเกิดความประทับใจนำไปปฏิบัติที่บ้านและชุมชนของตน ทุกพื้นที่ของมุสลิมก็จะเป็นพื้นที่สะอาดในที่สุด ทำให้คนทั่วไปประจักษ์ว่าแท้จริงแล้วชาวมุสลิมรักความสะอาด ไม่เป็นไปตามที่เคยได้ยินหรือได้ฟังมาตามแหล่งข่าวเท็จ ที่ระบุว่ามุสลิมสกปรก ไม่รักษาความสะอาด ซึ่งไม่เป็นความจริงเลย ผู้ดูแลมัสยิดจึงต้องทำให้ประจักษ์ว่าความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของอิสลามได้ อย่างไร โดยเริ่มต้นที่มัสยิดก่อน ”

(วารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ฉบับที่ 51, 20)

ข้อความคำสอนข้างต้นแสดงถึงบทบาทการตอบโต้ว่าทหกรรมชาวมุสลิมไม่รักษาความสะอาด โดยให้ผู้แลมีสติรักษาความสะอาดของมัสยิดเพื่อเป็นต้นแบบให้มุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาด และนำกลับไปพัฒนาบ้านและชุมชน ตัวบทนอกจากจะมุ่งสอนเรื่องการพัฒนาภูมิทัศน์ของมัสยิดให้สะอาดแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นการตอบโต้ว่าทหกรรมด้วย ดังข้อความที่ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า “...ทำให้คนทั่วไปประจักษ์ว่าแท้จริงแล้วชาวมุสลิมรักความสะอาด ไม่เป็นไปตามที่เคยได้ยินหรือได้ฟังมาตามแหล่งข่าวเท็จ ที่ระบุว่ามุสลิมสกปรก ไม่รักษาความสะอาด ซึ่งไม่เป็นความจริงเลย” การตอบโต้นี้ผู้เขียนโน้มน้าวให้ผู้อ่านปฏิบัติตามคำสอน เพื่อให้บุคคลทั่วไปเห็นว่าชาวมุสลิมรักษาความสะอาด ทำให้เข้าใจและมีเจตคติที่ดีต่อชาวมุสลิมมากขึ้น

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีศึกษาวรรณกรรมคำสอนร่วมสมัยของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมที่ประกอบสร้างในบริบททางสังคมพหุลักษณะอย่างกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสังเกตว่าคำสอนที่ปรากฏในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ มีเนื้อหาที่สอนเรื่องการเดินทางชีวิตให้เหมาะสมในช่วงที่เผชิญกับปัญหา หรือวิกฤติต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาการเผยแพร่ข่าวเท็จเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาบริบททางสังคมของคำสอนจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสอน กับสังคม วัฒนธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังที่ ดวงมน จิตรจำนง (2544, 14-15) กล่าวว่า เมื่อคำนึงว่าวรรณกรรมเป็นการสื่อสารที่ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับบริบทด้วย หากเข้าใจความสัมพันธ์ของตัวบทและบริบทก็น่าจะวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของงานแต่ละชิ้น แต่ละสังคม และแต่ละสมัยได้ดียิ่งขึ้น โดยพิจารณาว่าบริบทเป็นปัจจัยหรือตัวแปรอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการแสดงออกอันเป็นอัตวิสัยของสังคม

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลาม ในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ผู้คนทั่วไปในสังคมปัจจุบันรับรู้และตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างชาวมุสลิมกับผู้นับถือศาสนาอื่น แม้จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิดในรูปแบบสังคมเมือง วรรณกรรมคำสอนดังกล่าวจัดการความแตกต่างระหว่างชาวมุสลิมกับองค์ประกอบอื่นในสังคมได้อย่างไร มีกระบวนการในการกำหนดพฤติกรรมของชาวมุสลิม และผู้นับถือศาสนาอื่น รวมถึงใช้เงื่อนไขใดในการสนับสนุนจริยธรรม ทักษะ และความสามารถในการดำรงชีวิตภายใต้ข้อบัญญัติในศาสนาอิสลาม

ผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์ลักษณะเด่นควบคู่กับบทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลาม ในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ผลการวิจัยจะทำให้เข้าใจภูมิปัญญาทางภาษาไทย และคำสอนที่ลึกซึ้งของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวมุสลิม และของสังคมไทย สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา บรรทัดฐานทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม และอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร อันเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความสันติในสังคมไทยตามพระบรมราโชบายคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร และเป็นการนำเสนอคำตอบสำคัญในการทำความเข้าใจการ

สร้างสรรค์เชิงอุดมการณ์ (ideological construct) ของชาวไทยมุสลิมผ่านวรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ในแวดวงวิชาการและสังคมโดยรวม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเด่นด้านเนื้อหา และด้านกลวิธีการสอนของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ที่มีต่อสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการวิจัยแต่ละด้านดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ประการ ได้แก่

1. ลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์
2. บทบาททางสังคมของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์

ขอบเขตด้านข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์คือวรรณกรรมคำสอนประเภทบทความคำสอนที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว มีลักษณะและเนื้อหามุ่งสอนผู้อ่านในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ตั้งแต่ฉบับแรก (ฉบับประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557) จนถึงฉบับปัจจุบัน (ฉบับประจำเดือนเมษายน พ.ศ. 2563) ซึ่งเป็นวารสารรายเดือน ฉบับที่ 1 – 32 ตีพิมพ์ทุก 1 เดือน ฉบับที่ 33 – 52 ตีพิมพ์ทุก 2 เดือน จำนวนวารสารทั้งหมด 52 ฉบับ แต่ละฉบับมีวรรณกรรมคำสอน 4 เรื่อง (ยกเว้นฉบับที่ 44 เป็นฉบับเฉพาะกิจ มีวรรณกรรมคำสอน 1 เรื่อง) รวมข้อมูลวรรณกรรมคำสอนทั้งสิ้น 205 เรื่อง

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. เข้าใจลักษณะเด่นของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลาม ในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์
2. เข้าใจบทบาทของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลาม ในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ ที่มีต่อสังคม
3. เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยในพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีรับผิดชอบ
4. ผลการวิจัยจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมทางภาษาที่ใช้ในการสอนของชาวมุสลิม ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นค่านิยม ความเชื่อ สภาพสังคม และวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม อันจะส่งผลให้มีความเข้าใจกลุ่มชาวไทยมุสลิมและศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม
5. ผลการวิจัยเป็นการบันทึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาทางภาษาไทยในการสอน ตลอดจนแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสังคมของชาวไทยมุสลิมที่ปรากฏในคำสอน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทย
6. ผลการวิจัยจะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และทำความเข้าใจวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยมุสลิมมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น
7. เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมคำสอนในกลุ่มชาติพันธุ์ หรือชุมชนทางศาสนาอื่น ๆ ต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้มีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยจึงนิยามความหมายของศัพท์เฉพาะที่ปรากฏ ในการวิจัย เพื่อให้ผู้อ่านและผู้สนใจเข้าใจกระบวนการและผลการวิจัยอย่างชัดเจน ดังนี้

1. วรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง บทความคำสอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์ มีเนื้อหาเชิงสั่งสอนหรือชี้แนะแนวทางในเรื่องต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน มีความยาว 2 - 6 หน้ากระดาษ A4

2. ลักษณะเด่น หมายถึง ลักษณะทางภาษาหรือองค์ประกอบที่ปรากฏเด่นชัดในวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลาม ได้แก่ ลักษณะเด่นด้านเนื้อหา และลักษณะเด่นด้านกลวิธีการสอน
3. บทบาททางสังคม หมายถึง อิทธิพลที่สัมพันธ์กับสถานภาพของวรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามต่อสังคมและต่อพฤติกรรมของผู้คนในสังคม
4. วรรณกรรมคำสอนดั้งเดิม หมายถึง วรรณกรรมคำสอนสมัยโบราณที่ถ่ายทอดและบันทึกด้วยวิธีดั้งเดิม เช่น จารึก จด จาร ลงในวัสดุต่าง ๆ เช่น ศิลาจารึก หนังสือขุด สมุดข่อย ใบลาน หรือบอกเล่าแบบมุขปาฐะปากต่อปาก
5. วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย หมายถึง วรรณกรรมคำสอนที่มีการจัดพิมพ์และนำเสนอด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วรรณกรรมคำสอนศาสนาอิสลามในวารสารมุสลิม กทม. นิวส์
6. อัลลอฮ์ หมายถึง พระเจ้าสูงสุดเพียงพระองค์เดียวในศาสนาอิสลาม
7. นบี หมายถึง ศาสดาทั้ง 25 ท่านในศาสนาอิสลาม
8. นบีมุฮัมมัด หมายถึง ศาสดาท่านสุดท้ายในศาสนาอิสลาม เป็นผู้ถ่ายทอดพระวจนะของอัลลอฮ์เป็นคัมภีร์อัล - กุรอาน
9. หะดีษ หมายถึง คำกล่าวหรือการกระทำของนบีมุฮัมมัดที่ได้รับการบันทึกจากสาวกคนสำคัญ ใช้สำหรับอ้างอิงข้อก้ำขาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม หรือใช้สำหรับเป็นแนวทางการปฏิบัติตนของชาวมุสลิม

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การอ้างอิงพระวจนะของพระเจ้าจากคัมภีร์อัล - กุรอาน เป็นการอ้างอิงความหมายจากตัวบทภาษาอาหรับ ดังนั้นจะกล่าวนำด้วยคำว่า “ความว่า” โดยข้อความที่อ้างจะปรากฏในเครื่องหมายอัญประกาศ ตามด้วยวงเล็บลำดับที่ของบทและลำดับที่ของโองการนั้น ๆ เช่น

ความว่า “แท้จริงแล้ว พวกคนที่กล่าวว่า อัลลอฮ์คือพระผู้อภิบาลของเรา แล้วหลังจากนั้นก็ยืนหยัดมั่นคง บรรดาโมลาอิกะฮ์จะลงมายังพวกเขา และกล่าวว่า จงอย่ากลัวและอย่าระทมทุกข์ แต่จงรับฟังข่าวดีเรื่องสวรรค์ที่พวกท่านได้ถูกสัญญาไว้ เราเป็นสหายของพวกท่านทั้งในชีวิตโลกนี้และในโลกหน้า” (41: 30 - 31)

จากตัวอย่างข้างต้น ข้อความที่อยู่ในเครื่องหมายอัฒประกาศเป็นความหมายของคัมภีร์อัล - กุรอานบทที่ 41 โองการที่ 30 - 31

2. การอ้างอิงคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัดจากหะดีษ จะกล่าวในเครื่องหมายอัฒประกาศและวงเล็บชื่อผู้บันทึกไว้ข้างท้าย โดยจะอ้างเฉพาะผู้บันทึกหะดีษเท่านั้น เช่น

ความว่า “ผู้ใดที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และเราะฮ์สูลของพระองค์ ดำรงการนมาซและถือศีลอดในเดือนรอมฎอนแล้ว อัลลอฮ์ก็จะให้เขาได้เข้าสวรรค์อย่างแน่นอน ไม่ว่าเขาจะอพยพไปในหนทางของอัลลอฮ์หรือว่าจะปักหลักอาศัยอยู่ในถิ่นฐานเดิมที่เขาเกิดมาก็ตาม พวกเขาถามว่า โอ้ ท่านเราะฮ์สูลอัลลอฮ์ แล้วพวกเราจะไม่บอกสิ่งนั้นให้ผู้อื่นทราบหรือ ท่านกล่าวว่า แท้จริงแล้ว ในสวรรค์นั้น ซึ่งอัลลอฮ์ได้เตรียมไว้สำหรับผู้ที่ต่อสู้ในหนทางของพระองค์ โดยระยะระหว่างสองชั้นนั้นห่างกันเหมือนท้องฟ้ากับแผ่นดิน และเมื่อพวกท่านจะขอ (สวรรค์) จากอัลลอฮ์ พวกท่านจงขอสวรรค์อัลฟิรเดาส์เถิด เพราะมันเป็นสวรรค์ที่อยู่ตรงกลางที่สุด เป็นสวรรค์ชั้นสูงสุด เบื้องบนของมันคือบรรลัษ์ของพระเจ้าผู้ทรงกรุณา และจากที่นั่นเองที่แม่น้ำสายต่าง ๆ ของสวรรค์พุ่งกำเนิดออกมา”

(บันทึกโดยบุคอรี)

จากตัวอย่างข้างต้น ข้อความที่อยู่ในเครื่องหมายอัฒประกาศมาจากคำกล่าวของนบีมุฮัมมัด ผู้บันทึกคือบุคอรี